

el-Meğâzi: İlk Dönem İslam Tarihinde Savaşlar

İbn Şihab ez-Zührî (ö. 124/742)

Çev. Mehmet Nur Akdoğan, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016, 195 Sayfa.

Hadis ilmi denilince ilk akla gelen isimlerin başında İbn Şihâb ez-Zührî gelmektedir. Gerek bazı küçük sahabilerin gerekse başta fukahâ-ı seb'a olmak üzere büyük tâbiilerin öğrenciliğini yapmasının yanı sıra onu asıl önemli kılan tedvîn faaliyetindeki rolü olmuştur. Hadis yazımı karşısındaki tutumuna bakıldığında onun ilk başlarda sadece ezber amaçlı yazıyı kullandığı ancak sonraları tamamen buna izin verdiği anlaşılmaktadır. Bununla ilgili bir mesele de Zührî'nin kitaplarının mevcudiyeti konusudur. Bazı rivayetler onun kitaplarından bahsederken, diğer rivayetler de herhangi bir eserinin olmadığını belirtmektedir. Genel olarak bakıldığında İbn Şihâb'ın ezbere yardımcı olmak üzere kitaplarını kullandığı sonrasında ise o dönemki hadis âlimlerinin genel uygulamasında görüldüğü gibi imha ettiği anlaşılmaktadır. Hatta konuyla ilgilenen bazı âlimler, İbn Şihâb'ın yazdığı herhangi bir eseri olmadığını, ona ait olduğu söylenen kitapların ise öğrencilerinin derlemeleri olduğunu belirtmişlerdir. Fuat Sezgin, Zührî'ye ait sekiz eserden bahsetmiş ancak yukarıda da belirtildiği üzere bunların ona aidiyeti kesin olarak ispatlanmamıştır.

el-Meğâzi: İlk Dönem İslam Tarihinde Savaşlar ismiyle Türkçeye Mehmet Nur Akdoğan tarafından çevrilerek 2016 yılında Ankara Okulu Yayınları tarafından yayınlan eser, Süheyl Zekkâr tarafından 1981 senesinde neşredilmiştir. Editörlüğünü Mehmet AZİMLİ'nin yaptığı kitap, ilk kısmı çeviri ve ikinci kısmı ise Arapça orijinal metin olarak okuyucuya sunulmuştur. Çeviri kısmı, dizin bölümü dâhil olmak üzere toplam 195 sayfa olup Arapça bölümü 21. sayfadan başlayarak toplam 200 sayfadır. Editörün kısa bir giriş yazısından sonra çevirmenin önsözü ve daha sonrasında ise kitabı neşreden Salih Zekkâr'ın 16 sayfalık kitabı ve Zührî'yi tanıtmaya amaçlı bir giriş yazısı bulunmaktadır. Eserde toplam 30 ana başlık bulunmakta olup, "Zemzem'in Kazılması" bâbı ile başlayıp, "Hz. Fâtima'nın Evliliği" bâbı ile bitmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi Zührî'nin bizzat böyle bir eser kaleme alıp almadığı tartışmalıdır. Zaten tanıtımını yaptığımız kitap, Salih Zekkâr'ın da belirttiği gibi Abdürrezzak'ın (ö. 211/826-27) *Musannef* isimli eserinin "Meğâzi" bölümünde bulunan, Ma'mer b. Râşid'in (ö. 153/770) Zührî'den yaptığı nakillerin bir derlemesinden oluşmaktadır ve Akdoğan da aynı konuyu önsözde dile getirmiştir. Ancak editör Mehmet Azimli takdim yazısında eserin Zührî'ye ait müstakil bir kitap olduğu izlenimi veren cümleler kurmakta ve "Derlemenin orijinal tarafı, Emevî döneminden kalma nadir bir eser olmasındandır."

demektedir. Nitekim eserin kendi kitabından derlendiği Abdürrezzak, Abbasi dönemi âlimlerindedir. Eğer bu sözle Ma'mer b. Râşid'in eseri kastediliyorsa bunun belirtilmesi gerekirdi. Ayrıca, Salih Zekkâr "*Musannef*'in bu bölümünü derinlemesine araştırmam sırasında onun, Zührî'nin *Mejâzî* kitabını, ufak fazlalıklarla beraber, içerdiğini açık bir şekilde gördüm." demekte ama yine kendisi başka yerde Zührî'nin bu eserine dair bir ize rastlamadığını belirtmektedir. Dolayısıyla kayıp olan bir eser ile *Musannef*'i nasıl karşılaştırdığı sorusu ortaya çıkmaktadır.

Özsözde Akdoğan'ın "İbn Şihâb ez-Zührî'nin tarihçi yönü güçlü olmakla beraber aslında o bir muhaddistir. Nitekim tarihî rivayetleri naklederken onları isnadlı olarak zikretmesi de dikkat çekmektedir." demektedir. Zührî'nin hadisçilik yönünün ağır bastığı doğrudur ancak gösterilen gerekçe bunun bir lâzımı değildir. Salih Zekkâr'ın tanıtım yazısında da tashihe ve izaha muhtaç yerler var gibi gözükmektedir. Örneğin o, sayfa 13'de Zührî'nin maddî ihtiyaçları nedeniyle halifelerle arasını iyi tuttuğunu söylemekte ve fakat konuyla ilgili herhangi bir kaynağa atf yapmamaktadır. Yine sayfa 15'de Emevîlerin Hz. Peygamber ve Râşid Halifeler'in mirasına dair bir tedvîn faaliyetinde bulunmadıkları söylenmektedir. Hâlbuki, İbn Şihâb ez-Zührî'nin başını çektiği tedvîn faaliyetinin Emevî halifelerinden Ömer b. Abdülaziz (ö. 101/720) tarafından başlatıldığı bilinmektedir. Sayfa 17'de ise tedvînin sözlü rivayetten yazılı rivayet dönemine bir geçiş olduğu vurgulanmaktadır. Oysa tedvîn bu gibi bir geçişten ziyâde yazılı malzemenin toplanıp bir araya getirilme sürecini ifade etmektedir.

Akıcı ve anlaşılır bir üslubun takip edildiği çeviride dipnotlarda verilen açıklayıcı bilgiler okuyucunun meseleleri daha iyi anlamasına yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte sayfa 79'daki "kızıl ölüm" ifadesinde olduğu gibi açıklanmaya ihtiyaç duyan yerler de bulunmaktadır. Ayrıca, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vahiy kesilmesi neticesinde intiharı düşünmesi ile ilgili örnekte olduğu gibi (s. 34) birtakım rivayetlerin problemleri ve izahına dipnotlarda yer verilmesi daha isabetli olurdu. Yine, her konunun başında bulunan isnadların Abdürrezzak'ın *Musannef*'indeki yerlerinin gösterilmesi ihmal edilmiştir. Bütün bunlara rağmen İbn Şihâb ez-Zührî'nin, siyere dair rivayetlerinin bir derlemesi olan bu eserin Türkçeye kazandırılması takdiri hak etmektedir. Kitap, ilk dönem İslâm tarihi hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlerin okuması gereken bir çalışma olarak ön plana çıkmaktadır.

Ali Fuat Futsi

(Arş. Gör., Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı)